



CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ



dla każdego dziecka



Ekonomiczne i społeczne konsekwencje udziału dzieci i młodzieży z Ukrainy w polskim systemie edukacji

Policy Brief

Spis treści

Streszczenie	3
1. Wprowadzenie	4
2. Scenariusze integracji	5
3. Koszty integracji	6
4. Korzyści z integracji edukacyjnej	9
5. Rekomendacje dla polityki edukacyjnej	17
Literatura	18

Kluczowe wnioski:

- Pełna integracja edukacyjna uczniów uchodźców z Ukrainy przynosi długofalowe korzyści ekonomiczne i społeczne, w tym większą produktywność siły roboczej, mniejsze obciążenie systemu opieki społecznej oraz zwiększone wpływy podatkowe. Potencjalnie wpływa również dodatnio na zmniejszenie ujemnego przyrostu naturalny w Polsce.
- Brak integracji może prowadzić do marginalizacji społecznej – wykluczenia dużej grupy osób, utraty potencjalnych dochodów fiskalnych w przyszłości czy wręcz konieczności ponoszenia kosztów opieki społecznej i programów pomocowych przez wiele lat.
- Jak pokazują badania i doświadczenia innych krajów europejskich, zyski z edukacji migrantów przewyższają koszty, pod warunkiem skutecznego wdrażania polityk integracyjnych.
- Kluczowe bariery w pełnej integracji uczniów cudzoziemskich w polskiej szkole to niedostateczne wsparcie integracji edukacyjnej w systemie oświaty.

Kluczowe rekomendacje:

1. Zapewnienie odpowiedniego finansowania szkół, przede wszystkim wynagrodzeń dla nauczycieli oraz środków na długofalowe szkolenia dla nauczycieli i wsparcie psychologiczne dla nauczycieli i uczniów.
2. Wprowadzenie programów wspierających naukę języka polskiego jako języka drugiego i języka edukacji jako kluczowego elementu integracji.
3. Systematyczne monitorowanie efektywności polityki integracyjnej oraz jej dostosowywanie do realiów na bazie dostępnych danych.
4. Jasna publiczna komunikacja korzyści oraz wyzwań związanych z integracją edukacyjną dzieci cudzoziemskich, w tym uczniów z Ukrainy.
5. Promowanie współpracy między władzami oświatowymi, samorządami i instytucjami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi i instytucjami międzynarodowymi w zakresie wsparcia edukacyjnego.

Streszczenie

Od 1 września 2024 roku dzieci i młodzież z Ukrainy z doświadczeniem uchodźstwa są objęte obowiązkiem szkolnym w Polsce. Proces ich integracji w systemie edukacyjnym niesie ze sobą istotne wyzwania i koszty, ale również zyski i szanse dla polskiego społeczeństwa i gospodarki. Niniejszy dokument jest analizą społecznych i ekonomicznych konsekwencji tego procesu, zestawieniem kosztów z niego wynikających i korzyści.

Polski system edukacji stanął w 2022 roku przed koniecznością szybkiego dostosowania się do nowych realiów. Przyjmowanie dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym do polskich szkół wymaga inwestycji w szkolenie nauczycieli oraz wsparcia psychologicznego. Z jednej strony proces ten jest postrzegany jako wyzwanie finansowe, budzi również zaniepokojenie części rodziców, z drugiej – może być okazją do zwiększenia społecznego kapitału oraz przynieść krajowi długofalowe korzyści ekonomiczne.

1. Wprowadzenie

Od 1 września 2024 r. dzieci i młodzież z doświadczeniem uchodźstwa z Ukrainy są objęte obowiązkiem szkolnym. Ich kształcenie w polskich szkołach wiąże się z kosztami dla polskich finansów publicznych, stanowi również wyzwanie dla szkół i nauczycieli. Rzadko jednak bierze się pod uwagę, że w dłuższej perspektywie to rozwiązanie niesie też korzyści wynikające z pełniejszej integracji uchodźców w Polsce. Opracowanie pełnego bilansu strat i zysków jest zadaniem złożonym. Celem niniejszego materiału jest zarysowanie jego głównych elementów.

Poniższa analiza ma na celu rozważenie długofalowych skutków integracji dzieci i młodzieży z Ukrainy

będących uchodźcami wojennymi w polskim systemie edukacji. Ma ona charakter arytmetycznej symulacji, opartej na danych statystycznych i administracyjnych, a także na eksperckiej literaturze dotyczącej wpływu migracji na gospodarkę i społeczeństwo przyjmujące. Pomija dylematy o charakterze etycznym bądź prawnym i skupia się na próbie skwantyfikowania możliwych dalszych scenariuszy dotyczących obecności uchodźców z Ukrainy w Polsce. Ilekroć w raporcie używamy terminu „uchodźcy”, mamy na myśli osoby z Ukrainy, które przyjechały do Polski po 24.02.2024 roku i objęte są tzw. specustawą z 12 marca tego roku (Ustawa 2022).



2. Scenariusze integracji

Analizując potencjalne koszty i korzyści w wymiarze ekonomicznym, przyjęliśmy różne scenariusze integracji edukacyjnej uczniów i rodziców oraz integracji późniejszych absolwentów szkół na rynku pracy. W tym celu dokonano niezbędnych założeń, które stanowią ramy przeprowadzonej analizy.

Zakładamy między innymi, że na obu polach: edukacji i rynku pracy, integracja może osiągać trzy różne poziomy:

1. Integracja edukacyjna:

- o pełna integracja uczniów z Ukrainy w polskim systemie szkolnym;
- o częściowa integracja uczniów uchodźców z Ukrainy w polskim systemie edukacji oraz powrót części z nich do Ukrainy po zakończeniu wojny (za mniej więcej 3 lata);
- o brak integracji uczniów uchodźców z Ukrainy i relatywnie szybkie zakończenie wojny, powrót dużej części z nich do Ukrainy.

2. Integracja na rynku pracy:

- o pełna integracja – aktywność zawodowa obywateli ukraińskich na podobnym poziomie co obywateli polskich. Jest to jednocześnie wariant najbardziej prawdopodobny, ponieważ do tej pory wysoka aktywność zawodowa imigrantów wojennych z Ukrainy jest obserwowana we wszystkich badaniach, zarówno w Polsce, jak i innych krajach UE (OECD 2023);
- o częściowa integracja – niższa stopa zatrudnienia i niższe wynagrodzenie pracowników z Ukrainy;
- o brak integracji – znacznie niższe od średniej zatrudnienie osób z Ukrainy, znacznie niższe średnie zarobki tej grupy.

Szczegółowe założenia do zarysowanych powyżej scenariuszy znajdują się w załącznikach 1 (scenariusze integracji edukacyjnej) oraz załączniku nr 2 (scenariusze integracji na rynku pracy).

Łącznie zestawione potencjalne poziomy integracji dają 9 potencjalnych scenariuszy rozwoju sytuacji ekonomicznej w związku z obecnością uchodźców z Ukrainy w systemie edukacji i na rynku pracy:

Tabela 1. Charakterystyka scenariuszy integracji

		integracja w systemie szkolnym		
i n t e g r a c j a n a r y n k u p r a c y		scenariusz 1	scenariusz 2	scenariusz 3
	variant A	Pełna integracja w systemie szkolnym / Pełna integracja na rynku pracy	Ograniczona integracja w systemie szkolnym / Pełna integracja na rynku pracy	Brak integracji w systemie szkolnym / Pełna integracja na rynku pracy
	variant B	Pełna integracja w systemie szkolnym / Ograniczona integracja na rynku pracy	Ograniczona integracja w systemie szkolnym / Ograniczona integracja na rynku pracy	Brak integracji w systemie szkolnym / Ograniczona integracja na rynku pracy
	variant C	Pełna integracja w systemie szkolnym / Brak integracji na rynku pracy	Ograniczona integracja w systemie szkolnym / Brak integracji na rynku pracy	Brak integracji w systemie szkolnym / Brak integracji na rynku pracy

3. Koszty integracji

Integracja edukacyjna dzieci i młodzieży uchodźczej z Ukrainy wiąże się z koniecznością ponoszenia nakładów finansowych i organizacyjnych. Poniższe aspekty ilustrują kluczowe koszty i potencjalne ryzyko związane z tym procesem:

Bezpośrednie koszty edukacyjne

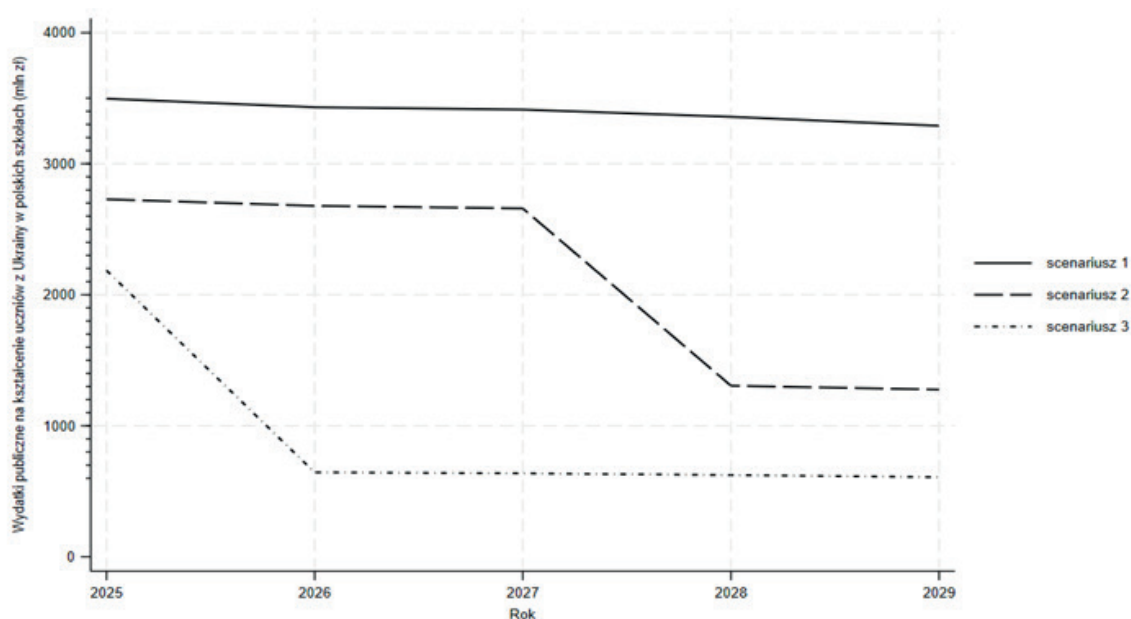
Ucniowie z Ukrainy będą niebawem w całości uwzględniani w kalkulacji oświatowej subwencji ogólnej (tzw. subwencji oświatowej) przekazywanej przez rząd samorządom terytorialnym. Obecnie (w roku szkolnym 2024/25) ich edukacja jest jeszcze częściowo finansowana za pomocą tzw. Funduszu Pomocy, którego kalkulacja jest oparta na podobnych zasadach co subwencja oświatowa, ale który stanowi odrębne źródło finansowania. Należy zakładać, że z czasem uczniowie uchodźcy z Ukrainy zostaną włączeni w standardowy mechanizm finansowania oświaty.

Koszt finansowania nauki ucznia uchodźcy z Ukrainy w Polsce będzie zbliżony do kosztu finansowania nauki ucznia polskiego. W 2024 r. standard finansowy subwencji oświatowej¹ wynosił 8991 zł. Przeciętna „waga” ucznia (relacja między tzw. uczniem przeliczeniowym¹ a rzeczywistym) wynosi 1,296 dla ucznia szkoły podstawowej i 1,233 dla ucznia szkoły ponadpodstawowej (Rozporządzenie MEiN 2023)². Oznacza to jednostkowe koszty kształcenia to odpowiednio 11 652 zł oraz 11 086 zł w skali roku.

Subwencja oświatowa pokrywa jednak tylko część wydatków, a luka finansowa wynosi 39,5% (Siwek, 2021). Rosnąca liczba uczniów z Ukrainy zwiększa obciążenie budżetów samorządów.

Poniżej przedstawiamy symulację kosztów nauki dzieci uchodźców z Ukrainy w polskich szkołach według 3 scenariuszy integracji opisanych w rozdziale 1.2. Szczegółowe wyliczenia stanowiące podstawę do stworzenia tej tabeli znajdują się w załączniku nr 3.

Rys. 1. Prognozowane wydatki na kształcenie dzieci i młodzieży uchodźców z Ukrainy w wieku 6-18 lat w Polsce według trzech scenariuszy (mln zł w cenach z 2024 r.)



¹ Liczby uczniów rzeczywistych różnią się od liczby uczniów przeliczeniowych ze względu na różne wagi działania algorytmu (różna waga uczniów w szkołach wiejskich, małych i dużych miastach).

² Przeciętne wagi zostały wyliczone na podstawie faktycznej liczebności uczniów podlegających poszczególnym wagom algorytmu przy podziale subwencji oświatowej na 2024 r. Liczebności te autorzy otrzymali z MEiN.

Jak widać z powyższego zestawienia, najbardziej kosztowny będzie scenariusz 1 – możliwie pełna i powszechna integracja uczniów uchodźców z Ukrainy. W tym przypadku łączne koszty szacujemy na blisko 3,3 mld złotych rocznie. Koszty te będą w miarę stałe z lekką tendencją zniżkową.

Scenariusz 2 – częściowa integracja, ale również w połączeniu z założeniem, że wojna w Ukrainie skończy się w ciągu 3 lat i duża część niezintegrowanych uczniów wraz z opiekunami wróci do kraju. Widzimy tutaj niższy poziom kosztów, od niecałych 3 mld w 2025 i 2026 roku i spadek do około 1,5 mld po 2027 (w sytuacji zakończenia wojny).

Scenariusz 3 – brak integracji edukacyjnej, ale jednocześnie szybki koniec wojny. Zakłada szybki spadek wydatków do niecałego 1 mld zł rocznie.

Wyzwania kadrowe i infrastrukturalne

Obecność w szkołach licznej diaspory oznacza większą niż dotychczas różnorodność kulturową oraz zróżnicowanie wiedzy i umiejętności w szkole i klasie. Jest to wyzwanie dla nauczycieli, którzy potrzebują nowych kompetencji oraz wytycznych programowych i językowych, np. dotyczących nauczania historii czy języka polskiego.

Integracja dzieci z doświadczeniem migracyjnym wymaga zatrudnienia dodatkowej kadry

pedagogicznej oraz specjalistów takich jak psycholodzy czy asystenci międzykulturowi. W Polsce już obecnie występuje niedobór nauczycieli, co potęguje trudności organizacyjne.

Obecność uczniów uchodźców z Ukrainy wymaga również dostosowania infrastruktury, np. zapewnienie odpowiednich materiałów dydaktycznych czy wyposażenia. Brak inwestycji w kadre i wyposażenie może prowadzić do obniżenia jakości kształcenia, w odniesieniu do dzieci z doświadczeniem uchodźstwa jak i miejscowych, co przełoży się nie tylko na utrudnienie integracji edukacyjnej, ale może również zwiększać napięcia społeczne w perspektywie długoterminowej.

Jednocześnie koszt zatrudnienia kadry takiej jak psycholodzy czy asystenci będzie prowadził do poprawy komfortu i jakości pobytu ucznia w szkole, również w odniesieniu do dzieci polskich.

Wsparcie psychologiczne i kulturowe

Dzieci i młodzież z Ukrainy często doświadczyły traumy wojennej, co wymaga zapewnienia odpowiedniego wsparcia psychologicznego. Brak tego rodzaju pomocy może wpływać na ich zdolność do nauki oraz integracji społecznej. Jak pokazują badania, np. „Uczniowie ukraińscy w polskich szkołach 2024”, przeprowadzone przez Centrum



Edukacji Obywatelskiej we współpracy z UNICEF, obecny poziom zrozumienia wpływu wymuszonej migracji na naukę wśród nauczycieli jest niski. Nie jest ona doceniana jako istotny czynnik wpływający na integrację dziecka oraz nie jest rozumiane jej długotrwałe oddziaływanie. Dlatego do zwiększenia efektywności działań na polu integracji edukacyjnej konieczne byłoby poniesienie dodatkowych kosztów związanych z zapewnieniem uczniom uchodźcom z Ukrainy dodatkowego wsparcia psychologicznego.

Ryzyko napięć społecznych

Obecność licznej diaspory ukraińskiej w polskich szkołach może prowadzić do napięć społecznych na tle międzykulturowym. Jak wiadomo dzięki badaniom³ i doświadczeniu obecności w szkołach, takie napięcia zaczynają się pojawiać pomiędzy uczniami, istnieje również ryzyko, że przeniosą się również na rodziców. Jeśli rodzice polskich uczniów nie rozumieją, dlaczego integracja edukacyjna jest inwestycją i możliwością, a nie nierównym traktowaniem dzieci polskich i ukraińskich, opór z ich strony może rosnąć. Pojawia się również tendencja do segregacji uczniów ze względu na narodowość, które z kolei będzie budziło opór i niechęć do uczestnictwa w polskim systemie edukacyjnym dzieci ukraińskich.

Wraz z rosnącą integracją dzieci uchodźców z Ukrainy w polskich szkołach może się nasilić ryzyko politycznego wykorzystania tej kwestii i napięć z nią związanych. Wobec ograniczonych zasobów i wysiłku niezbędnego do pomyślnej integracji uchodźców w społecznościach szkolnych mogą się pojawiać konflikty wokół tego tematu.

Konieczne jest prowadzenie odpowiedniej komunikacji na wielu poziomach – od państwowego, przez samorządowy, po poziom szkół, tak aby kadra szkolna, rodzice wszystkich uczniów oraz sami uczniowie, wiedzieli i rozumieli, na czym polega integracja edukacyjna, jakie są jej koszty, ale również znali wynikające z niej korzyści. Obecnie taka komunikacja na poziomie systemowym nie jest prowadzona w sposób wystarczający, główny wysiłek w tym obszarze podejmują organizacje społeczne.



³ CEO & UNICEF raport z badań jakościowych: [Magdalena Tędziągolska, prof. Bartłomiej Walczak, dr Kamil M. Wielecki: Uczniowie i uczennice z Ukrainy w polskiej szkole – rok szkolny 2023/24, Warszawa 2024, strony 69-72.](#)

4. Korzyści z integracji edukacyjnej

Integracja edukacyjna dzieci uchodźców z Ukrainy w Polsce to proces, który przynosi wiele korzyści, zarówno na poziomie jednostkowym, jak i systemowym. Badania przeprowadzone w innych krajach UE wskazują na istotny pozytywny wpływ inwestycji w edukację dzieci z doświadczeniem migracyjnym na rozwój gospodarczy i stabilność społeczną w krajach przyjmujących. W literaturze naukowej podkreślany są długofalowy wpływ inwestycji w edukację, w tym czynniki takie jak zwiększenie produktywności czy poprawa mobilności społecznej (Psacharopoulos i Patrinos, 2018).

4.1. Korzyści ekonomiczne

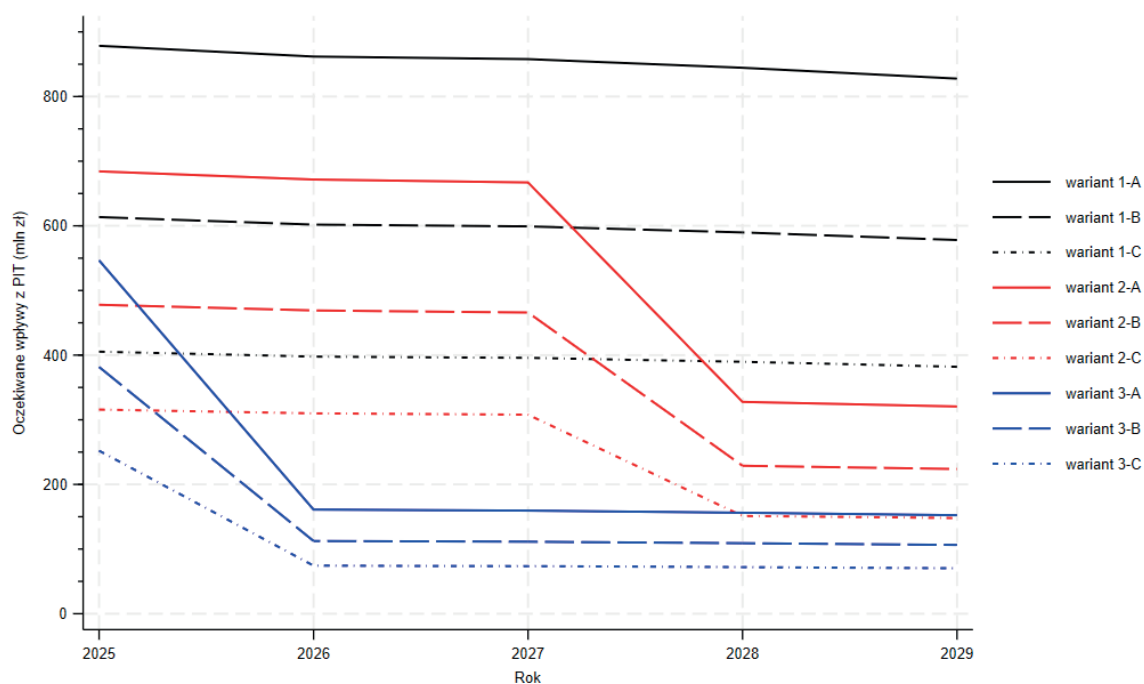
Wpływy podatkowe

Dla całej populacji migrantów w krajach OECD badania wykazują neutralny wpływ fiskalny: podatki przez nich płacone i korzyści dla rynku pracy równoważą koszty systemowe związane z obecnością migrantów (Borjas, 1999; OECD, 2013; OECD, 2021; Migration Advisory Committee 2018; Christl et al. 2022). Należy pamiętać, że obecna imigracja z Ukrainy do Polski ma specyficzne cechy, które uniemożliwiają proste przeniesienie wniosków z badań dotyczących innych zjawisk migracyjnych na grunt polski. Do tych cech należy bliskość językowa i kulturowa Polski i Ukrainy, wcześniejsze relacje migracyjne między krajami, relatywnie szybko rozwijająca się polska gospodarka i jedna z najniższych w Unii Europejskiej stopa bezrobocia. Także wysoki poziom wykształcenia ukraińskich uchodźców przebywających w Polsce jest czynnikiem specyficznym, który może sprzyjać znacznie większemu niż średnia wpływowi na bezpośrednie korzyści podatkowe i finansowe. Wyższy poziom wykształcenia koreluje z większymi zarobkami, co przekłada się na wyższe wpływy podatkowe.

Podstawowym założeniem jest to, że wprowadzenie obowiązku szkolnego dla uczniów z Ukrainy i jego realne egzekwowanie poprzez realną integrację uczniów doprowadzą do „ustabilizowania” i silniejszego związania uchodźców z Ukrainą z polskim rynkiem pracy zarówno w pokoleniu rodziców obecnych uczniów (efekt natychmiastowy), jak i w pokoleniu samych uczniów (efekt odłożony w czasie). Przedstawiamy zatem poniżej symulacje wpływów podatkowych, składek na ubezpieczenia społeczne oraz wpływów VAT w obu tych wymiarach – w odniesieniu do rodziców dzieci w wieku szkolnym oraz w odniesieniu do dzieci po ich wejściu na rynek pracy. Szczegółowe wyliczenia stanowiące podstawę do poniższych tabeli znajdują się w załącznikach 4-9. Warianty integracji wskazane na schematach opisano w tabeli 1 na początku raportu.

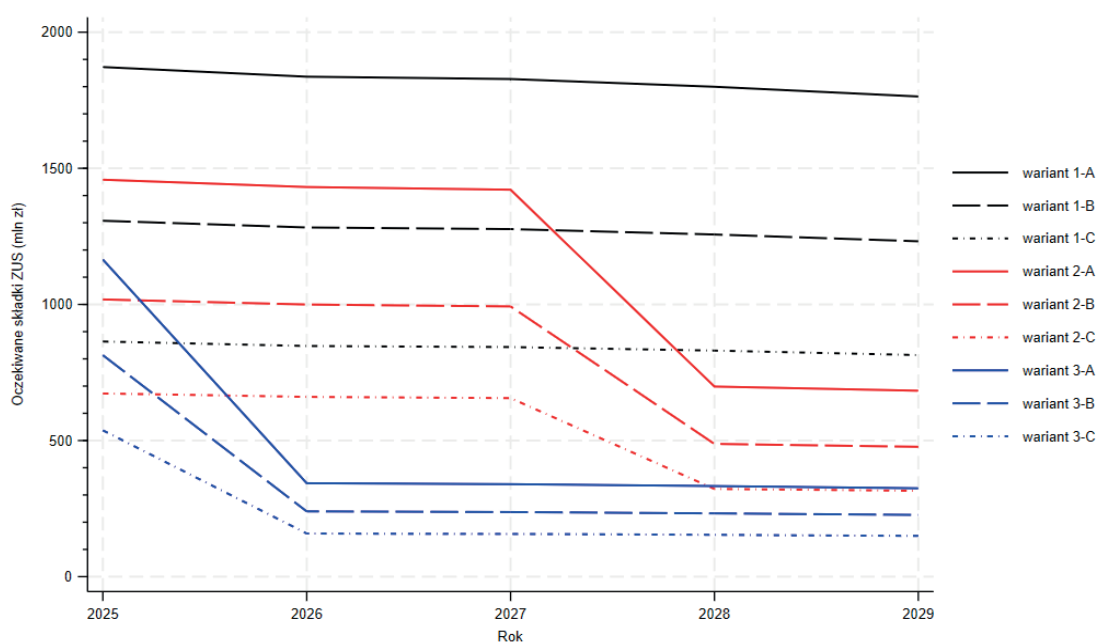


Rysunek 2. Szacowane wpływy z PIT w związku z obecnością na rynku pracy uchodźców z Ukrainy – rodziców dzieci w wieku szkolnym (mln zł w cenach z 2024 r.)



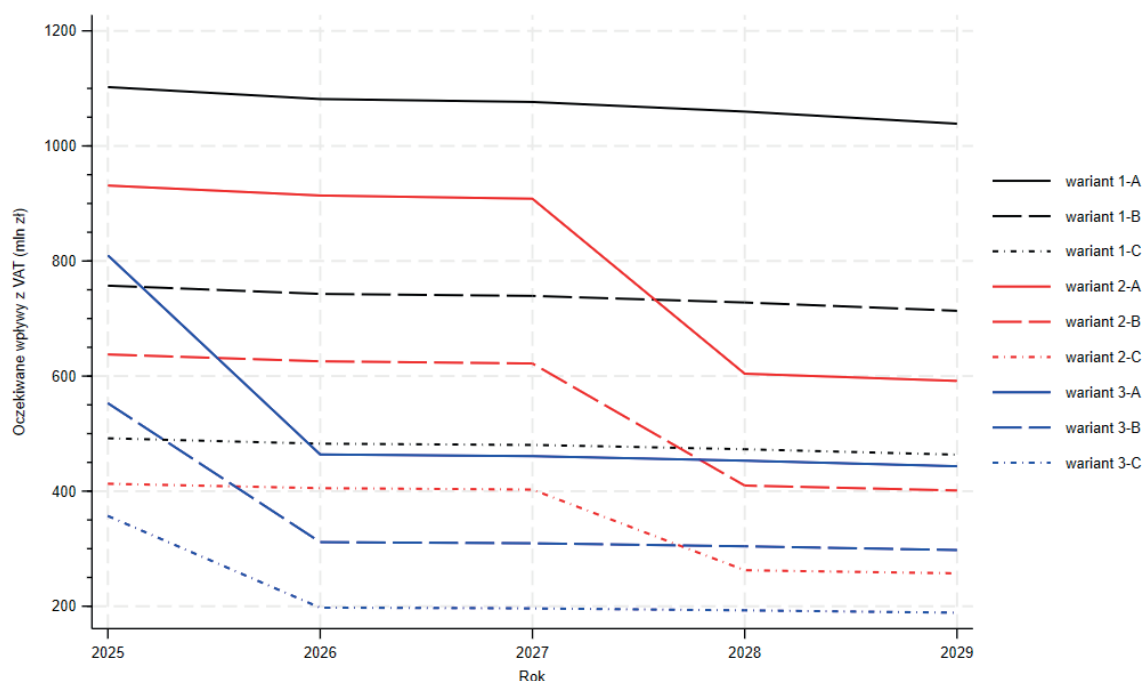
Jak widać z powyższego wykresu, scenariusz pełnej integracji (wariant 1A) zarówno na poziomie edukacji, jak i rynku pracy, przyniesie – w odniesieniu do rodziców dzieci w wieku szkolnym – ponad 850 mln zł rocznie przychodów z PIT. Scenariusze, w których integracja edukacyjna jest na niższym poziomie, przynoszą potencjalnie mniejsze korzyści - i będą one się w znacznym stopniu zmniejszały w kolejnych latach, w związku z powrotami rodzin na Ukrainę.

Rysunek 3. Szacowane składki na ZUS, które będą odprowadzone przez uchodźców z Ukrainy – rodziców dzieci w wieku szkolnym (mln zł w cenach z 2024 r.)



Tendencje w przypadku składek do ZUS są podobne - w przypadku pełnej integracji (wariant 1A) możemy liczyć na niemal 2 mld przychodów z tego tytułu rocznie. Scenariusze częściowej integracji zakładają poziom dochodów od nieco ponad 1 mld do prawie 1,5 mld rocznie, z założeniem szybkiego spadku po roku 2027. Brak integracji oznacza niecałe 0,5 mld rocznie z tego tytułu.

Rysunek 4. Szacowane wpływy z VAT w związku z obecnością w Polsce uchodźców z Ukrainy – rodziców dzieci w wieku szkolnym (mln zł w cenach z 2024 r.)



Analogicznie wyglądają tendencje w przypadku przychodów z podatku VAT. Wariant pełnej integracji oznacza dochody rzędu 1,1 mld zł rocznie, warianty częściowej integracji od 400 do ponad 900 mln zł rocznie - również z istotnym spadkiem po 2027 roku. Scenariusz 3C - pełen brak integracji to dochody z VAT zaledwie na poziomie 200 mln zł rocznie.

Sumując szacunkowe dochody podatkowe i zakładając najbardziej optymistyczny scenariusz - pełną integrację edukacyjną i na rynku pracy - można przyjąć, że łączna suma dochodów z PIT, VAT i na ubezpieczenie społeczne przekroczy 3,6 mld złotych rocznie w roku 2025 oraz 2026. Zatem bilans kosztów, zakładając koszty rzędu 3-3,3 mld złotych wydatków na edukację uczniów w tym scenariuszu, będzie dodatni - o 300-500 mln zł rocznie.

Bilans kosztów przy przyjęciu scenariusza słabszej integracji edukacyjnej będzie dodatni (ze względu na niższe koszty) - przy ok. 2,7 mld wydatków na edukację korzyści podatkowe będą przekraczać 3 mld zł, zatem bilans będzie również dodatni o kwotę rzędu ponad 300 mln zł.

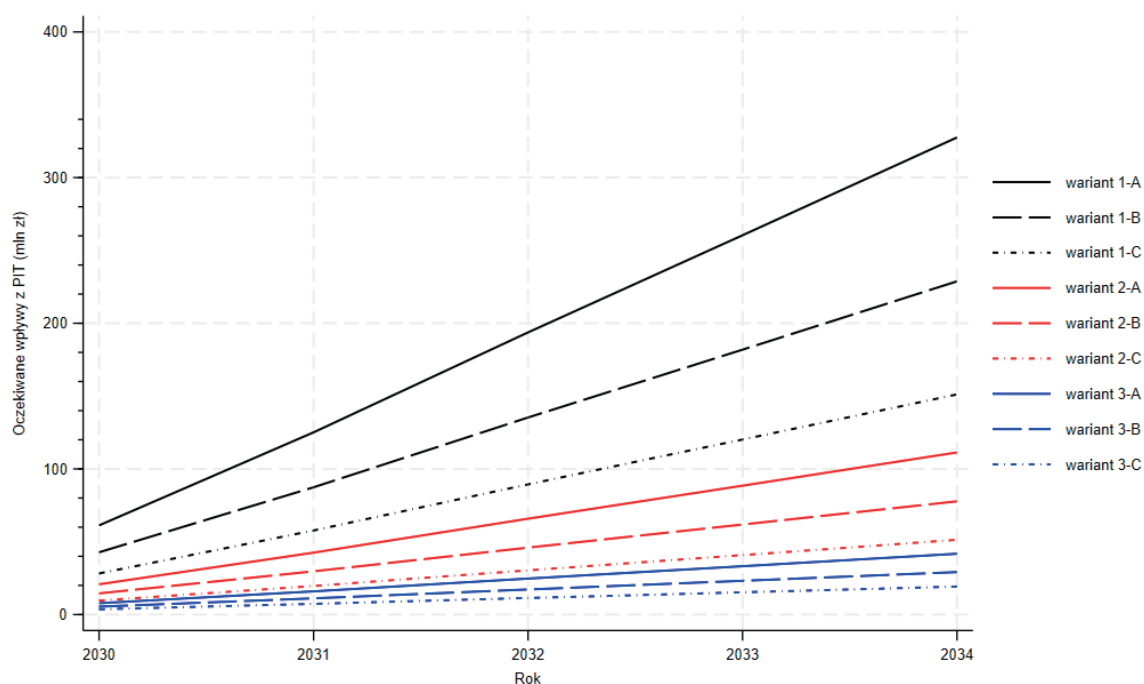
Bilans będzie ujemny w przypadku mniej korzystnego scenariusza słabszej integracji na rynku pracy - w tym założeniu korzyści podatkowe nie zrównoważą wydatków na edukację, które będą wyższe od zysków o blisko 0,5 mld złotych w 2026 i o 175 mln w 2029 r.

Tabela 2. Bilans kosztów i korzyści fiskalnych wynikających z obowiązku kształcenia uchodźców z Ukrainy w Polsce – porównanie scenariuszy/wariantów 2A oraz 2B (zł w cenach z 2024 r.)

Scenariusz 2, wariant A					
rok	koszt kształcenia - łącznie dla rządu i samorządów teryto- rialnych	wpływy z PIT	wpływy ZUS	wpływy VAT	Bilans
2026	2 678 990 255	671 672 184	1 431 307 352	913 876 196	337 865 478
2029	1 276 558 678	320 552 274	683 084 452	591 616 082	318 694 130
Scenariusz 2, wariant B					
2026	2 678 990 255	469 107 219	999 649 275	625 781 325	- 584 452 435
2029	1 276 558 678	223 879 132	477 077 740	401 203 643	- 174 398 162

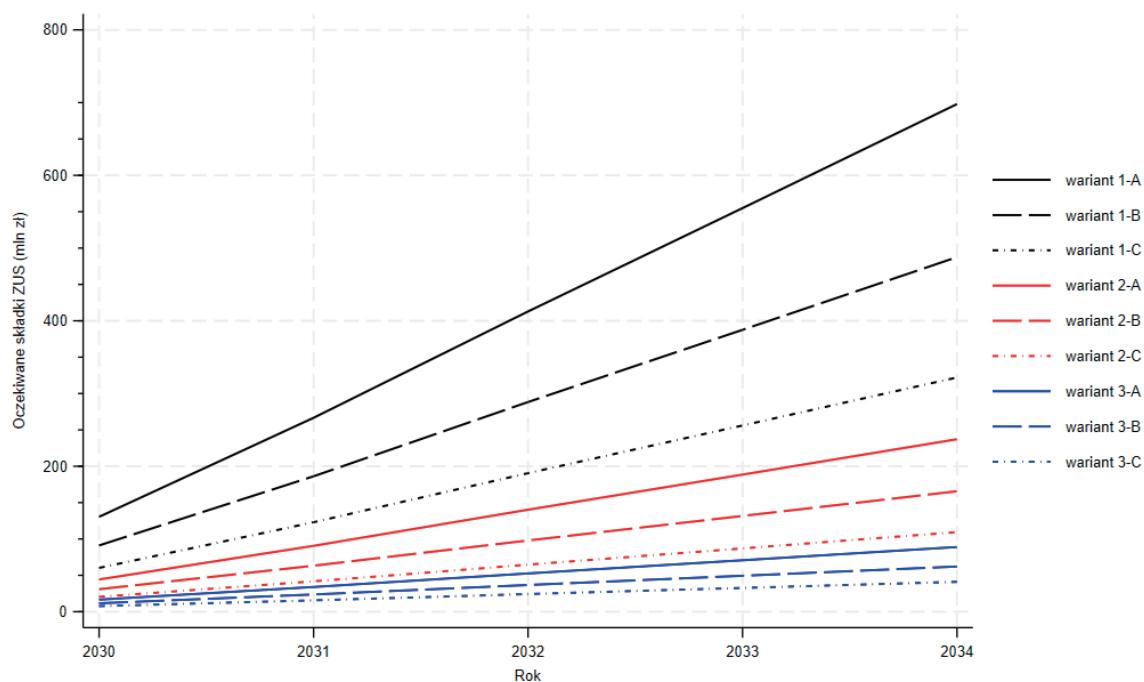
W dłuższej perspektywie korzyści finansowe będą większe w wyniku wejścia na rynek pracy obecnych uczniów ukraińskich. Tutaj również symulacje pokazują, że zyski będą znacznie większe w przypadku pełniejszej integracji edukacyjnej uczniów ukraińskich.

Rysunek 5. Szacowane wpływy z PIT w związku z wchodzeniem na rynek pracy pierwszych roczników uczniów ukraińskich objętych obowiązkiem szkolnym (mln zł w cenach z 2024 r.)

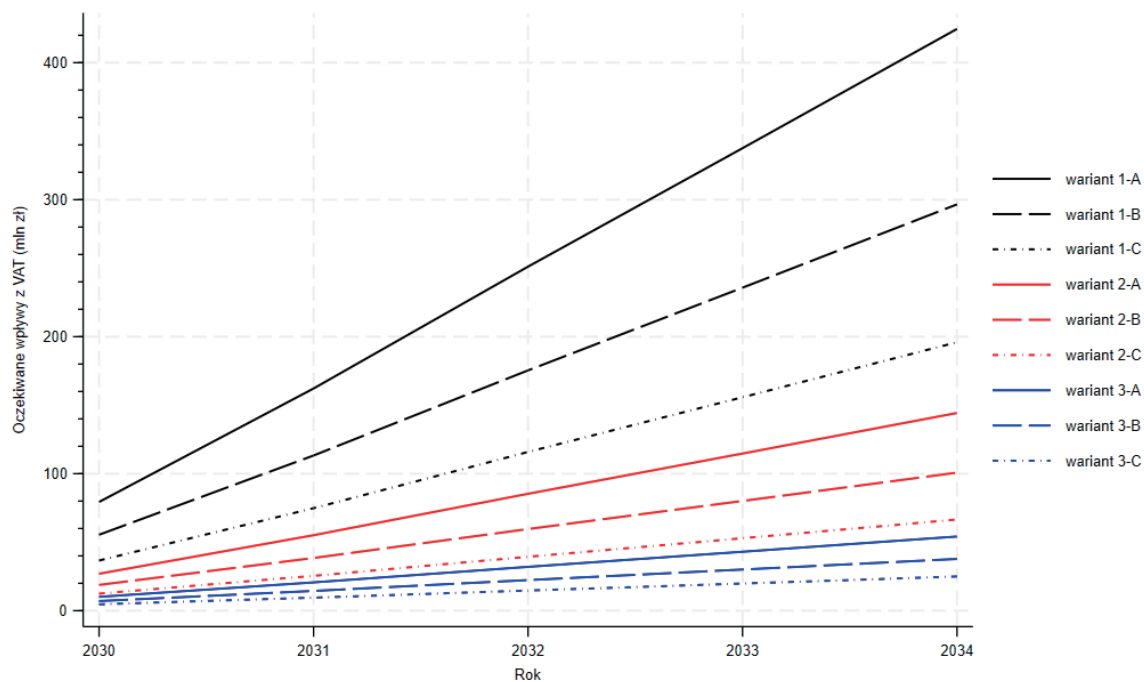


Szacowane wpływy z PIT są największe w wariantcie pełnej integracji (wariant 1A) – od blisko 60 mln zł w 2030 r. do potencjalnie 340 mln zł w 2034 (ze względu na to, że coraz większa liczba dzieci ukraińskich będzie wkraczać na rynek pracy, będą również rosły ich potencjalne dochody). Scenariusz braku integracji edukacyjnej (warianty 3A–3C) przyniosą najwyżej kilkanaście–kilkadziesiąt milionów złotych przychodów z podatku PIT rocznie.

Rysunek 6. Szacowane składki ZUS, które będą odprowadzone przez wchodzące na rynek pracy pierwsze roczniki uczniów ukraińskich objętych obowiązkiem szkolnym (mln zł w cenach z 2024 r.)



Rysunek 7. Szacowane wpływy z VAT w związku z wchodzeniem na rynek pracy pierwszych roczników uczniów ukraińskich objętych obowiązkiem szkolnym (mln zł w cenach z 2024 r.)





Analogicznie kształtują się szacunkowe przychody z podatku VAT oraz wpłat na ubezpieczenie społeczne – im wyższy poziom integracji edukacyjnej (oraz tej na rynku pracy), tym wyższe prognozowane wpływy do budżetu.

Z tej perspektywy widać, że integracja edukacyjna uczniów ukraińskich to długofalowa inwestycja, która może się naszemu krajowi opłacić nie tylko w perspektywie kilku lat (zakładającej dochody podatkowe rodziców obecnych uczniów), ale szczególnie w ciągu 8-10 lat, kiedy ci uczniowie wejdą na rynek pracy. W scenariuszu pełnej integracji edukacyjnej możemy mówić o dodatkowych dochodach podatkowych do budżetu państwa rzędu 1,5 mld zł rocznie.

Powyższe zestawienie, choć bazuje na wielu założeniach, które mogą ulegać zmianie, pokazuje ważne tendencje – **współczesne inwestycje w integrację edukacyjną uczniów ukraińskich, mimo że wydają się duże, z dużym prawdopodobieństwem przyniosą wymierne zyski w postaci zwiększonych wpływów podatkowych, które w istotny sposób przewyższają poniesione koszty.**

Zmniejszenie obciążeń społecznych

Wraz z wyższym poziomem wykształcenia maleje szansa znalezienia się na bezrobociu i pozostania bez pracy – osoby z wyższym wykształceniem rzadziej korzystają z zasiłków i innych form wsparcia społecznego (Hamilton i Gueron 2002). Jak wskazują autorzy analizy Deloitte i UNHCR, w Polsce odsetek osób z wyższym wykształceniem wśród uchodźców i migrantów z Ukrainy jest znacząco wyższy niż w populacji Polski – na podstawie danych NBP z 2022 r. odsetek uchodźców z wyższym wykształceniem wynosił 48%, podczas gdy w społeczeństwie polskim jest to około 30%⁴.

Osoby z wyższym wykształceniem mają też większą świadomość i lepsze nawyki zdrowotne, co może prowadzić do zmniejszenia wydatków na opiekę zdrowotną (Hamilton i Gueron 2002). W perspektywie krótkoterminowej kontynuowanie edukacji przez dziecko wydłuża w Polsce okres pobierania zasiłku opiekuńczego do 24. roku życia. Kwota ta wynosi obecnie 135 zł na dziecko w wieku między 18. a 24. rokiem. Jednak nawet autorzy, którzy dostrzegali, że imigracja zwiększa obciążenie systemu pomocy społecznej w krajach przyjmujących, wykazują też, że wkład finansowy migrantów w programy pomocowe „zależne od wieku” (w postaci składek i podatków) wielokrotnie przewyższa ich koszty (Geschwind et al., 2019).

⁴ UNHCR and Deloitte: *Analysis of the impact of Ukrainian refugees on the economy of Poland*. Warszawa 2024.

Zwiększenie produktywności

Długofalowe korzyści ekonomiczne wynikają również z poprawy produktywności pracowników wykształconych w Polsce. Według raportu UNHCR i Deloitte (2024) struktura wykształcenia uchodźców ukraińskich w Polsce, która przedstawia wysoki odsetek osób z wyższym i średnim wykształceniem, oznacza, że uchodźcy z Ukrainy mogą osiągać produktywność o 18-19% wyższą niż przeciętna produktywność polskich pracowników. To zaś może się przełożyć na zwiększenie średniej wysokości przychodów podatkowych oraz efektywności polskiej gospodarki w ogóle. Kluczowym czynnikiem jest w tym kontekście zapewnienie dostępu do edukacji i wsparcia w nauce języka polskiego, co przyspiesza adaptację na rynku pracy.

Stabilność systemu ubezpieczeń społecznych

Polska borykająca się z wyzwaniami demograficznymi może skorzystać na obecności dzieci ukraińskich w systemie edukacji. Młoda populacja zmniejsza obciążenie systemu emerytalnego i może się przyczynić do długoterminowego zwiększenia stabilności finansów publicznych. Tym, co odczuwalne niemal natychmiast, jest, zwiększenie napływu składek ubezpieczeniowych spowodowane aktywnością zawodową uchodźców, oszacowane w powyższej analizie.

Struktura demograficzna uchodźców z Ukrainy jest odmienna od struktury ogółu polskiego społeczeństwa. Zwłaszcza wśród kobiet relatywnie więcej jest osób młodych – dzieci i kobiet w wieku produkcyjnym. Jak pokazują dane UNHCR 37% uchodźców ukraińskich to kobiety w wieku produkcyjnym a 37% dzieci i młodzież, jedynie 7% to osoby w wieku emerytalnym⁵. Zarówno wśród kobiet jak mężczyzn nieliczne są osoby w wieku poprodukcyjnym. Oznacza to, że integracja uchodźców w polskim systemie szkolnym i na rynku pracy przełoży się na zwiększenie dywidendy demograficznej i zmniejszenie obciążenia systemu emerytalnego (GUS, 2023).

4.2. Korzyści społeczne

Zmniejszenie ryzyka marginalizacji

Edukacja jest kluczowym elementem integracji społecznej. Zapobiega marginalizacji i wykluczeniu uczniów z doświadczeniem uchodźstwa. Dzieci i młodzież z Ukrainy, uczęszczając do polskich szkół, mają możliwość rozwijania kompetencji językowych, kulturowych i społecznych, co umożliwia im lepsze funkcjonowanie w życiu publicznym. OECD podkreśla, że edukacja w lokalnym systemie oświaty przygotowuje dzieci migrantów do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, niezależnie od ich przyszłego miejsca zamieszkania (Lauren i Dumont, 2023).

Dzieci z Ukrainy stanowią 40% wszystkich bezdomnych dzieci w Polsce.⁶ Raport Poverty Watch uświadamia, że najbardziej niedocenianą grupą osób w kryzysie bezdomności mogą być uchodźcy z Ukrainy. Raport Narodowego Banku Polskiego z 2023 r. wskazuje, że 20% uchodźców znajdowało się w najgorszej sytuacji finansowej, „żywąc z dnia na dzień”. Raport Poverty Watch wskazuje również, że około 300 000 uchodźców z Ukrainy w 2023 r. mogło żyć w ubóstwie, a niektórzy z nich w skrajnym ubóstwie⁷. Edukacja lub jej brak dla wielu młodych ludzi żyjących w takich warunkach może być jedyną szansą na zmianę.

Wraz z większą integracją edukacyjną zmniejsza się również zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego, ponieważ, co oczywiste, osoby lepiej wykształcone mają szansę na dobrą pracę, dzięki czemu obniża się ryzyko działań przestępczych. Wyższy poziom edukacji, m.in. poprzez zwiększanie szans na rynku pracy, promowanie integracji społecznej i zrozumienia norm prawnych, prowadzi do niższych wskaźników przestępczości oraz obniża indywidualne prawdopodobieństwo pobytu w więzieniu (Ades i Mishra, 2021; Lochner i Moretti, 2004).

⁵ source: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location/10781>, access: 4.02.2025.

⁶ <https://www.tvp.info/79388824/bezdomni-cudzoziemcy-w-polsce-mamy-powazny-problem>

⁷ <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2024/10/eapn-PL-Poverty-Watch-Poland-2024-ENG-6027.pdf>

Rozwój kapitału ludzkiego

Integracja dzieci z Ukrainy wzbogaca kapitał ludzki polskiego społeczeństwa. Wysoki poziom wykształcenia zwiększa szanse na osiągnięcie sukcesu zawodowego, poprawia mobilność społeczną i obniża ryzyko bezrobocia. Według danych OECD osoby z wykształceniem wyższym rzadziej korzystają z pomocy społecznej, są zdrowsze i bardziej aktywne społecznie (OECD, 2024). Dzieci migrantów uczące się w lokalnym systemie mają także większą świadomość norm prawnych i zasad funkcjonowania w społeczeństwie obywatelskim.

Jest to szczególnie istotne w polskim kontekście, gdzie poziom kapitału społecznego pozostaje stosunkowo niski w porównaniu z innymi krajami Europy⁸. Badania European Social Survey⁹ wskazują, że Polacy wykazują niższy poziom zaufania społecznego niż mieszkańcy wielu innych państw europejskich.

Jednocześnie w Polsce dominuje przyjazne nastawienie do imigrantów, a akceptacja ich obecności wzrosła o 29 punktów procentowych w porównaniu z poprzednią edycją badania z 2018 roku. 65% respondentów w Polsce uważa, że kraj powinien umożliwiać osiedlanie się cudzoziemcom o innym kolorze skóry lub pochodzeniu etnicznym – wynik ten jest porównywalny z Holandią (76%) i Niemcami (70%), natomiast znacznie wyższy niż w sąsiadujących Czechach (27%).

Udana integracja dzieci imigrantów odgrywa kluczową rolę w budowaniu kapitału społecznego i wzmacnianiu pozytywnego nastawienia do imigrantów w dłuższej perspektywie.

Zwiększenie różnorodności kulturowej w polskich szkołach

Obecność uczniów uchodźców z Ukrainy zwiększa różnorodność kulturową w szkołach, co sprzyja rozwojowi umiejętności międzykulturowych i kreatywności. Badania wykazują, że zintegrowane systemy edukacyjne, które promują inkluzywność, generują innowacyjne pomysły i wzmacniają produktywność na rynku pracy (OECD, 2023).

Uczniowie funkcjonujący w szkole w środowisku wielokulturowym są również lepiej przygotowani do funkcjonowania w takim środowisku w pracy i życiu codziennym. Doświadczenie wielokulturowości będzie udziałem coraz większej grupy polskich uczniów w przyszłości, niezależnie od tego, czy pozostaną w kraju, czy będą pracować w innych państwach UE. Funkcjonowanie w środowisku wielokulturowym zwiększa otwartość na zrozumienie innych, umiejętności komunikacyjne i kompetencje społeczne. Brakuje badań pokazujących wpływ różnorodności kulturowej na rozwój kompetencji uczniów polskich szkół, jednak możemy zakładać, że będzie on podobny co w krajach, w których prowadzono takie badania.

A skala różnorodności kulturowej w polskich szkołach rośnie z roku na rok – poniżej widać wzrost liczby uczniów cudzoziemskich w polskich szkołach w ostatnich latach.

- 2020/2021 - 48 449 dzieci cudzoziemskich,
- 2021/2022 - 66 877 dzieci cudzoziemskich,
- 2022/2023 - 222 523 dzieci cudzoziemskich.

W roku szkolnym 2023/2024 odsetek uczniów cudzoziemskich w polskich szkołach osiągnął 5,5%¹⁰, podczas gdy cztery lata wcześniej wynosił zaledwie 1%.¹¹

⁸ https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2024/11/Raport_PIE_Kapitał-społeczny-w-Polsce.pdf

⁹ <https://ess.ifispan.pl/pierwsze-wyniki-10-rundy-europejskiego-sondazu-społecznego>

¹⁰ <https://ceo.org.pl/co-wiemy-o-uczniach-z-ukrainy-z-doswiadczeniem-uchodźstwa-w-polskiej-szkole/>

¹¹ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/ksztalcenie-dzieci-cudzoziemcow-i-powracajacych-do-kraju.html>

5. Rekomendacje dla polityki edukacyjnej

1. Skuteczne wprowadzenie obowiązku szkolnego

Wprowadzenie obowiązku kształcenia przez uczniów ukraińskich w polskim systemie edukacji jest korzystne dla polskiego społeczeństwa. Konieczne jest zapewnienie, że prawo w tym zakresie jest konsekwentnie stosowane, co oznacza, że wszystkie dzieci i młodzież przebywające na stałe na terytorium Polski realizują prawo do edukacji, pobierając naukę w polskich szkołach. Może to wymagać między innymi wzmocnienia współpracy pomiędzy szkołami, jednostkami samorządu terytorialnego, władzami edukacyjnymi i instytucjami odpowiedzialnymi za politykę migracyjną, w tym integrację danych PESEL, ZUS, SIO.

2. Wsparcie integracji edukacyjnej

Obecność uczniów cudzoziemskich w polskim systemie oświaty wzbogaca go, ale jednocześnie stawia przed szkołami nowe wyzwania. Konieczne jest w związku z tym wsparcie szkół w zakresie integracji edukacyjnej. Powinno ono obejmować zapewnienie niezbędnych środków, infrastruktury oraz inwestycje w kompetencje nauczycieli i wypracowywanie systemowych rozwiązań dotyczących nauczania i oceniania uczniów cudzoziemskich. Odpowiedzialność za stworzenie takiego systemu wsparcia ponosi w pierwszej kolejności Ministerstwo Edukacji Narodowej.

3. Komunikacja publiczna

Konieczne jest spójne i konsekwentne komunikowanie w przestrzeni publicznej konsekwencji obecności migrantów i uchodźców z Ukrainy dla polskiego społeczeństwa. Komunikacja ta powinna być oparta na wartościach oraz rzetelnych danych i analizach, uwzględniających zarówno koszty integracji, jak i korzyści z niej płynące. Przekaz na ten temat powinien obejmować faktyczne i potencjalne korzyści oraz wyzwania, które integracja stawia przed systemem edukacji. Należy w nim zwracać uwagę na to, że włączenie uczniów cudzoziemskich do polskich szkół jest formą realizacji zapisanego w polskim ustawodawstwie prawa do edukacji przynależnego wszystkim dzieciom i młodzieży niezależnie od narodowości. Odpowiedzialność w tym zakresie spoczywa na wszystkich przedstawicielach władz publicznych, klasie politycznej, mediach oraz liderkach i liderach opinii publicznej.

Zaproponowanie na poziomie kraju narracji na temat kosztów oraz korzyści wynikających z integracji (osadzonej w wartościach oraz opartej na rzetelnych danych) powinno się też przekładać na formułowanie analogicznych komunikatów na poziomie społeczności lokalnych, (głównie przez samorządy oraz media lokalne oraz na poziomie szkół oraz poszczególnych klas (w tym zakresie kluczową do odegrania rolę mają dyrekcje szkół oraz nauczycielki i nauczyciele).

4. Monitoring i ewaluacja skuteczności wsparcia edukacyjnego

Duża liczba uczniów cudzoziemskich w polskim systemie edukacyjnym uzasadnia stworzenie systemu monitoringu i ewaluacji skuteczności integracji edukacyjnej, który, bazując na uzgodnionych wskaźnikach, powinien pozwalać na ocenę, w jakim stopniu system edukacji realizuje swoje w stosunku do uczniów cudzoziemskich i jaki wpływ ma obecność nowych uczniów na system oświaty.

Literatura

Ades J, & Mishra J. (2021). Education and Crime across America: Inequity's Cost. *Social Sciences.*, 10(8), 283.

Boateng, F. D., Pryce, D. K., & Chenane, J. L. (2021). I May Be an Immigrant, but I Am Not a Criminal: Examining the Association Between the Presence of Immigrants and Crime Rates in Europe. *Journal of International Migration and Integration*, 22(3), 1105–1124. <https://doi.org/10.1007/s12134-020-00790-1>

Borjas, G. (1999). [The economic analysis of immigration](#). In O. Ashenfelter & D. Card (Eds.), *Handbook of Labor Economics* (Vols. 3, Part A, Issue 28, pp. 1697–1760). Elsevier.

Bucerius, S. M. (2011). Immigrants and Crime. In M. Tonry (Ed.), *The Oxford Handbook of Crime and Criminal Justice* (Oxford Handbooks).

Christl, M., Bélanger, A., Conte, A., Mazza, J., & Narazani, E. (2022). [Projecting the fiscal impact of immigration in the European Union](#). *Fiscal Studies*, 43(4), 365–385.

Commission, E., Directorate-General for Education Sport and Culture, Y., & Bonin, H. (2017). [The potential economic benefits of education of migrants in the EU](#). Publications Office of the European Union.

Damas de Matos, A. (2021). [The fiscal impact of immigration in OECD countries since the mid-2000s](#).

Dumont, J.-C., & Lauren, A. (2023). *Working towards dual intent integration of Ukrainian refugees*.

Dustmann, C., & Frattini, T. (2014). [The Fiscal Effects of Immigration to the UK](#). *The Economic Journal*, 124(580), F593–F643.

Dustmann, C., & Glitz, A. (2011). [Chapter 4 - Migration and Education](#). In E. A. Hanushek, S. Machin, & L. Woessmann (Eds.), *Handbook of the Economics of Education* (Vol. 4, pp. 327–439), Elsevier.

Edo, A., Ragot, L., Rapoport, H., Sardoschau, S., Steinmayr, A., & Sweetman, A. (2020). [An introduction to the economics of immigration in OECD countries](#). *Canadian Journal of Economics/Revue Canadienne d'économique*, 53(4), 1365–1403.

EEA migration in the UK: Final report. (2018).

Gromadzki, J., & Lewandowski, P. (2022). [Refugees from Ukraine on the Polish labour market](#). *Social Insurance. Theory and Practice*, 155(4), 29–40.

Gschwind, L., Nyman, P., & Palme, J. (2019). *Unemployment benefits, EU migrant workers, and the cost of social protection in European welfare states* (Paper Prepared as Part of the REMINDER Project www.Reminder-Project.eu).

Gulczynski, M. (2023). *Odwrócona luka płci w edukacji w Polsce* (pp. 294–303).

Hamilton, G., & Gueron, J. M. (2002). *The Role of Education and Training in Welfare Reform*.

Hansen, J., & Lofstrom, M. (2003). [Immigrant Assimilation and Welfare Participation: Do Immigrants Assimilate into or out of Welfare?](#) *The Journal of Human Resources*, 38(1), 74–98.

Herbst, M., & Sitek, M. (2023). [Education in exile: Ukrainian refugee students in the schooling system in Poland following the Russian–Ukrainian war](#). *European Journal of Education*, 58(4), 575–594.

Janta, B., & Harte, E. (2016). [Education of migrant children: Education policy responses for the inclusion of migrant children in Europe](#). RAND Corporation.

- Lauren, A., & Dumont, J.-C. (2023). *What are the integration challenges of Ukrainian refugee women?*
- Lochner, L., & Moretti, E. (2004). The Effect of Education on Crime: Evidence from Prison Inmates, Arrests, and Self-Reports. *The American Economic Review*, 94(1), 155–189. <http://www.jstor.org/stable/3592774>
- Martinsen, D. S., & Pons Rotger, G. (2017). [The fiscal impact of EU immigration on the tax-financed welfare state: Testing the 'welfare burden' thesis](#). *European Union Politics*, 18(4), 620–639.
- NBP. (2023). *Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce w 2023 roku*.
- Nusche, D. (2009). *What Works in Migrant Education?: A Review of Evidence and Policy Options* (OECD Education Working Papers, No. 22).
- OECD. (2013). *The fiscal impact of immigration in OECD countries*. *International Migration Outlook*.
- OECD. (2023a). *Education at a Glance: OECD Indicators 2023*.
- OECD. (2023b). *What are the integration challenges of Ukrainian refugee women? Policy responses: Ukraine tackling the policy challenges*.
- OECD. (2023c). *Working towards dual intent integration of Ukrainian refugees. Policy responses: Ukraine tackling the policy challenges*.
- OECD. (2024). *Education at a Glance 2024*.
- Psacharopoulos, G., & Patrinos, H. A. (2018). [Returns to investment in education: a decennial review of the global literature](#). *Education Economics*, 26(5), 445–458.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2024, (2023).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy, Dz.U. 2022 poz. 645 (2022).
- Ruist, J. (2014). *The fiscal consequences of unrestricted immigration from Romania and Bulgaria*.
- Samborska, M. (2024). *Jaki PIT płaci przeciętny Polak? Oto prawda o zarobkach i podatkach*. Money.Pl.
- Siwek, K. (2021). *LUKA FINANSOWA W OŚWIACIE JAKO ŹRÓŁO FINANSOWANIA ZADAŃ OŚWIATOWYCH*.
- Tonry, M. (ed.). (2011). [The Oxford Handbook of Crime and Criminal Justice](#) (M. Tonry, Ed.). Oxford University
- UNHCR. (2022). *Situation overview: Movement of Ukrainians back into Ukraine from Poland, Slovakia, Hungary, Romania and Moldova*.
- UNHCR & Deloitte. (2024). *Poland: Analysis of the impact of refugees from Ukraine on the economy of Poland – March 2024*.
- Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz.U. 2022 poz. 583 (2022).

Autorzy raportu: Mikołaj Herbst, Przemysław Macholak

Redakcja i konsultacje merytoryczne CEO:

Michał Tragarz - koordynator projektu „Dzieci z Ukrainy w polskiej szkole”

Elżbieta Świdrowska – ekspertka projektu „Dzieci z Ukrainy w polskiej szkole”

Konsultacje merytoryczne UNICEF:

Francesco Calcagno - Dyrektor ds. Edukacji, Rozwoju i Partycypacji Młodzieży

Aleksandra Duda - Specjalistka ds. Edukacji

Korekta i redakcja językowa: Małgorzata Ruszkowska

Oprawa graficzna i skład: Mateusz Hojda

Zdjęcia: zasoby własne CEO

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

ul. Noakowskiego 10

00-666 Warszawa

www.ceo.org.pl

www.blog.ceo.org.pl

Kontakt

ceo@ceo.org.pl

Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF)

Biuro ds. Reagowania na Potrzeby Uchodźców w Polsce

ul. Towarowa 25A

00-869 Warszawa

www.unicef.org/eca/poland

Kontakt

poland@unicef.org



Wszystkie obrazy i zdjęcia w niniejszej publikacji są przeznaczone wyłącznie do celów informacyjnych i ilustracyjnych i mogą być używane tylko dla tego artykułu.

Niniejszy artykuł został przygotowany przez Centrum Edukacji Obywatelskiej we współpracy z Biurem UNICEF ds. Reagowania na Potrzeby Uchodźców w Polsce. Materiały, treści i poglądy zawarte w niniejszym raporcie są prezentowane jako własne przez ekspertów zaangażowanych do realizacji projektu i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy UNICEF lub darczyńcy.